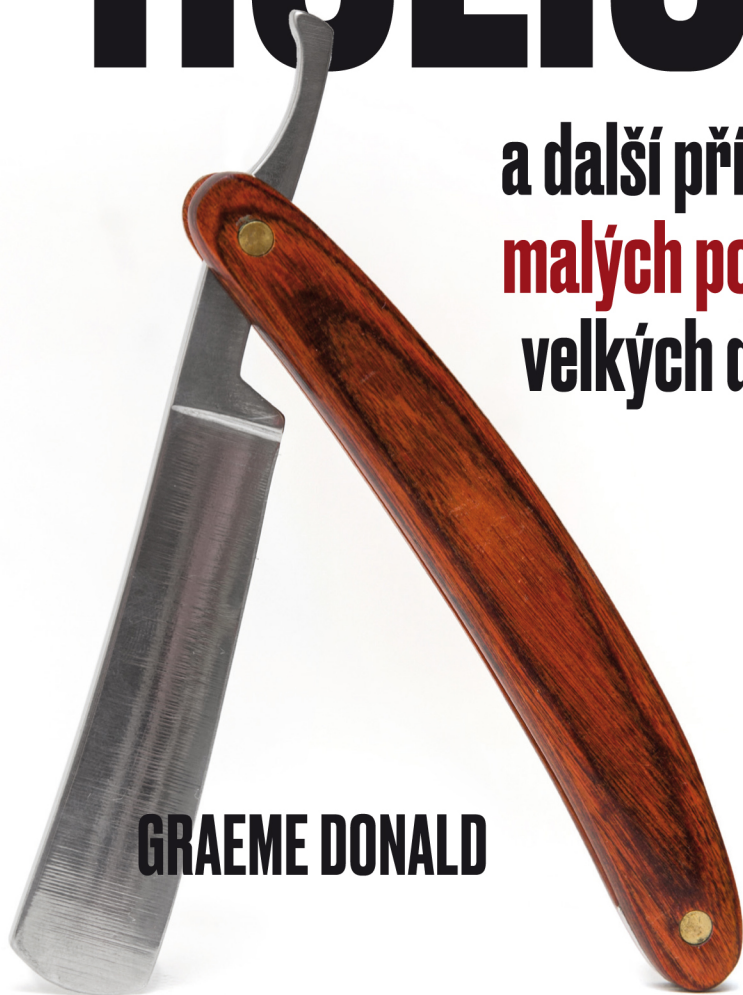

Mussoliniho HOLIČ

a další příběhy
malých postav
velkých dějin

GRAEME DONALD

Mladá fronta

Mussoliniho holič

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Graeme Donald

Mussoliniho holič – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MUSSOLINIHO HOLIČ

Mussoliniho **HOLIČ**

**a další příběhy
malých postav
velkých dějin**

GRAEME DONALD

Mladá fronta

Přeložil Pavel Vereš

© Graeme Donald, 2010

Translation © Pavel Vereš, 2019

ISBN 978-80-204-2445-7 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5462-1 ePub

ISBN 978-80-204-5464-5 Mobi

ISBN 978-80-204-5463-8 PDF

– ÚVOD –

Jedním z potěšení vojenských dějin – a nejen vojenských – je to, jak se doslova hemží téměř neznámými a neopěvovanými postavami, jejichž vědomý přínos je sice nepodstatný a někdy zcela náhodný, nicméně má dalekosáhlé a výrazné následky na dění, do něhož se nějak zapletou. Jednou takovou postavou byl i Wilmer McLean. Zbohatl na velkoobchodu s potravinami, a když se odebral do ústraní na malý statek hned vedle Manassas Junction, z idylického trávení důchodu ho hrubě vyrušila skutečnost, že se jeho sídlo ocitlo uprostřed první bitvy americké občanské války. První dělová rána odpálená armádami Unie prolétla rovnou jeho komínem, takže se McLean odstěhoval do Appomattoxu v naději, že tam bude jeho život klidnější. Ale válka ho dostihla i tam. Jeho dům byl zrekvírován k podpisu dohody o kapitulaci a pak si ho doslova rozebrali lovci suvenýrů z obou válčících stran.

Všechny světodějně události mají své zapomenuté hrdiny. Vezměme si kupříkladu norimberský proces: každý ví, jaká velká zvířata se ocitla na lavici obžalovaných, ale málokdo tuší něco o soudcích ze zemí Spojenců. Někteří z nich se odmítli soudu zúčastnit, protože tehdy ještě neexistovaly zákony o genocidě, a tak dospěli k názoru, že nelze nikoho postavit před podobný tribunál, jakkoli odporné byly zločiny Německa. Všichni známe vedoucí nacisty, kteří byli shledáni

vinnými a popraveni, ale kdo vlastně otevřel propadlo pod oběšenci? Byl to americký poddůstojník John C. Woods, který svou práci podle některých názorů záměrně pokazil, aby odsouzencům nedopřál rychlou smrt. Jeden z posledních britských popravčí Syd Dernley, který odešel do výslužby v roce 1954, vůbec nepochybuje, že tomu tak bylo. Prohlásil, že padací dvířka byla příliš krátká a propadlo tak malé, že některým se urval nos a pak to trvalo celou čtvrt hodinu, než se konečně uškrtili. Při rozhovoru z roku 1994 si Dernley vůbec nebral servítky a o Woodsově výkonu uvedl: „Byl to pořádný blbec, ten kat.“ To rozhodně nebyla žádná lichotka na adresu muže, který přišel sám o život, když sestavoval elektrické křeslo, jímž měli být sprovazeni ze světa japonští váleční zločinci na Eniwetoku na Marshallových ostrovech. Když se pustil do úpravy přístroje, zapomněl, že je zapojený a řádně funguje.

Přistupme k dalším postavám typu Otty Skorzenyho (1908–1975), který sice nepatřil k hráčům malých rolí, ale je pozoruhodné, kde všude se vynořil. Jako dobrodruh ze staré školy ztělesňoval představu o německém důstojníkovi, včetně příznačné jizvy na tváři, památce na starý souboj. Tento vynikající velitel přepadového komanda vysvobodil v roce 1943 Mussoliniho ze zlaté klece v hotelu Campo Imperatore na vrcholu hory Gran Sasso. Tohle místo jak z bondovek bylo přístupné jenom lanovkou, ale Skorzeny se dostal tam i nazpět, aniž vypálil jedinou ránu, a odvezl Mussoliniho zpátky do Říma. Právě Skorzeny a jeho muži převlečení za americké vojáky se po čase chechtali na celé kolo, když před bitvou v Ardenách obrátili všechny dopravní značky, takže celé brigády americké armády vyjely špatným směrem. Skorzeny nebyl po válce schopen zařadit se do běžného života, a tak se vydal na Blízký východ, kde v letech 1953–1954 plánoval úvodní úder arabských vojsk z Gazy a cvičil palestinské bojovníky,

například Jásira Arafata. Ti už naštěstí nejsou schopni svůj vzor dokonale napodobit.

U jiných platí, že dějiny jejich skvělé činy „pohřbily“ jen kvůli tomu, jak se jmenovali. Kdo má dnes vůbec potuchy o skutcích Alberta Göringa a Heinze Heydricha, bratrů proslulých zloduchů Hermanna Göringa a Reinharda Heydricha? Přitom oba dlouhá léta nasazovali život, aby pomohli Židům vyváznout ze spárů svých sourozenců. Ale kvůli svým příjmům se ani jeden po válce nedočkal náležitého uznání. Čtenáři se též seznámí s „madam Kitty“, jež umožnila, aby do jejího prvotřídního bordelu v Berlíně s odposlechem gestapa umístili „štěnice“ i agenti MI6. Ti se díky tomu dostali včas k důvěrným informacím o německé operaci „Felix“, takže zabránili invazi na Gibraltar. Když se řekne Hitler, málokoho napadne spojovat si ho se vznikem rekreačního průmyslu, a přitom právě on přišel s ideou zábavných rekreačních projížděk na velkých parnících, organizovaných turistických zájezdů a prázdninových táborů.

Ačkoli výzkumná práce při tvorbě této knihy byla nesmírně zábavná, stejnou měrou ji lze označit za krajně náročnou – hlavní potíž se skrytými hráči spočívá v tom, že jsou opravdu skrytí. Někdy se v poznámce pod čarou vynořilo neznámé jméno, ale po hodinách pátrání vyšlo najevo, že o oné postavě, která v událostech sehrála jenom roli statisty, už nelze sdělit nic dalšího. Ale jindy stačilo menší předběžné pátrání a otevřely se dveře do tajemné zahrady intrik a piklů za scénami dobře známého dění, které nejsou na první pohled patrné. Pokud některý čtenář o takových skrytých rukách na kormidlu dějin něco ví, necht' se přes nakladatele se mnou laskavě spojí – veškeré informace budou s povděkem vítány.

Graeme Donald, březen 2010

1. ČÁST

Zabití zabijáci

– SLEPÁ ATENTÁTNICE –

Její pravé jméno zůstává předmětem dohadů, ovšem patrně znělo Rojtblatová. Ženě, která si sama říkala Fanny Kaplanová (1890–1918), se sice nepodařilo zabít Lenina, nicméně její čin dal do pohybu vývoj, jenž si vyžádal tisíce životů.

Kaplanová byla již od útlého mládí politickou aktivistkou. Poprvé se na ni upřela pozornost veřejnosti v roce 1906, když se bezúspěšně pokusila vyhodit do povětří carského gubernátora Kyjeva. Při svém prvním velkém úkolu byla tato dívka velice nervózní. V úporné snaze nic nepokazit se rozhodla vyzkoušet ještě jednou zapojení a časový spínač své vlastnoručně zhotovené bomby, než vyrazí k domu onoho vysokého činitele. Následující výbuch jen o vlasek přežila, a když ji v oblaku dýmu vyhrabali ze sutí a zatkli, byla ještě v bezvědomí. Odsoudili ji na doživotí v sibiřských táborech nucených prací, ale po revoluci v roce 1917 byla propuštěna. Mezitím téměř zcela oslepla: zda v důsledku nějaké příhody v táborech nebo výbuchu její vlastní bomby, není jisté, ale v každém případě rozhodně nepůsobila jako příhodná kandidátka, jíž by se měl svěřit úkol střílet na tak významný terč, jakým byl Lenin, a navíc potmě!

Na jaře roku 1918 byla v Moskvě, kde se připojila k jedné antibolševické teroristické skupině, financované Japonci. Z dálky ji řídil Grigorij Semjonov (1890–1946), který se

zapřísáhl, že odpraví jak Lenina, tak Trockého; Kaplanová měla druhého jmenovaného sledovat a dodávat výzvědné materiály. Semjonov již zosnoval dva atentáty na Lenina, ale jeho nejlepší muži Usov a Kozlov, o nichž se jinak neví skoro nic, nebyli schopni toho člověka zlikvidovat. Lenin byl večer 30. srpna 1918 na mítinku v moskevském Michelsonově závodě. Když akce po desáté hodině skončila, vydal se nazpět k svému vozu. Vtom jakási žena stojící opodál – prý to byla Kaplanová – vytáhla pistoli a vypálila tři výstřely. První kulka ho trefila do ruky, druhá do čelisti a uvázla mu v krku a třetí zasáhla jednu příznivkyni, která mu děkovala za návštěvu mítinku. Lenin byl poněkud otřesen, ale zůstal při vědomí. Jeho řidič Gil ho chvatně naložil do auta a prosvištěl s ním zpátky do Kremlu, protože Lenin usoudil – docela správně –, že by bylo příliš nebezpečné ocitnout se v nějakém pochybném špitálu. Jen ať lékaři přijdou za ním! Ošetřující mu sdělili dvojí: jednak, že kulky byly namočeny do kuráre, takže má štěstí, že přežil už samu ránu do ruky, jednak, že mu nelze vyjmout kulku z krku – kvůli tomu musí do nemocnice. Pokud si to tedy nerozmyslí, zůstane v něm, což se pojí s nemalým rizikem. Lenin ale nebyl ochoten opustit bezpečí Kremlu, a tak u toho zůstalo.

Zprávy o tom, co se dělo přímo na místě střelby, jsou zma-
tené a protichůdné, a to se ještě vyjadřujeme velice jemně. Gil tehdy vypověděl, že není schopen střelce popsat. Jedině si pamatoval, že to byla určitě žena. Teprve až když ho podrobili důkladnému výslechu, si „vzpomněl“, že to byla Kaplanová, která byla podle původní zprávy zadržena přímo na místě. Později ovšem byla oficiální verze upravena: prý ji zatkli o několik hodin později, ale zatýkající policisté se vyjádřili nezvykle mlhavě o tom, kde se to vlastně stalo. Týden nato – to už byla Kaplanová dávno mezi mrtvými – úřední místa přiznala, že ji zatkli na ulici v Serpuchově, starém městě ležícím

asi sto kilometrů jižně od Moskvy. Ostatní svědkové z místa činu tvrdili, že viděli jakousi ženu odpovídající popisu Kaplanové, jak se pohybuje kolem továrny mezi osmou a devátou večer. Všechny jejich výpovědi se shodovaly v tom, že v době svého zatčení měla u sebe deštník a kuffík – ovšem takovými předměty by se atentátník sotva zatěžoval, kdyby měl splnit takový úkol! K tomu mějme na zřeteli, že Kaplanová se nikdy neučila zacházet s pistolí a patrně by se trefila leda pánubohu do oken i při plném světle a ideálních podmínkách. Neměla ani brýle, díky nimž občas aspoň trochu viděla a mírnila tak jinak naprostou slepotu. A pokud ona zasáhla Lenina ve tmě v deset večer, jak se jí, proboha, podařilo být v Serpuchovu už někdy kolem půlnoci? Tohle prostě nedává smysl.

Její výpověď působí tak, jako by na sebe úslužně chtěla celý případ vzít, jak to od ní úřední místa vyžadují: „Jmenuji se Faina Kaplanová. Dnes jsem střílela na Lenina. Udělala jsem to z vlastního popudu. Neprozradím, od koho jsem dostala revolver. Víc už neřeknu. Zabít Lenina jsem se rozhodla už dávno. Pokládám ho za zrádce revoluce.“ Po takovém úplném doznání byla 3. září 1918 zastřelena a pohřbena v neoznačeném hrobě na sovětském obecním hřbitově. Lenin se pokusil nedat najevo svá podezření nad očividnými mezerami v obžalobě Kaplanové a rychlostí postupu, v jehož důsledku byla ušetřena dalšího výslechu. Popravčí četou sestavil Jakov Sverdlov (1885–1919), který se zanedlouho z Leninových příkazů postaral o popravu členů carské rodiny v Jekatěrinburgu. Město muselo v roce 1924 strpět tu hanbu, že ho přejmenovali na Sverdlovsk. Tento stín na ně dopadal až do roku 1991, kdy dal Boris Jelcin obnovit předrevoluční místní názvy.

Lenin potlačil svá podezření ohledně odsouzení Kaplanové a dospěl k závěru, že tento atentát – ať už za ním stál kdokoli – byl poslední kapkou a nařídil pátrat po všech a pak střílet všechny, kdo by si dovolili třeba ceknout proti

bolševikům. Tak vypukl rudý teror, trvající od popravy Kaplanové až do konce října. Pod Sverdlovovou nemilosrdnou, ale schopnou rukou stihl tisíce Rusů strašlivý konec rozmanitými způsoby – tak například bylo více než tři tisíce kněží ukřižováno, upáleno, pohřbeno zaživa nebo prostrčeno dírami pod led. Lenin nechal Sverdlova, ať se činí, jak nejlépe umí, a zaměřil se na daleko nejvýznamnější vedlejší produkt údajného atentátu Kaplanové: posedle zkoumal skutečnost, že kulky, jejichž terčem se stal, byly namočený v kuráre. Přečetl si všechno, co mohl, o povaze a vlastnostech tohoto fascinujícího jedu, který je nejlépe znám díky svému užití v jihoamerickém deštném pralese jako základní složka otrávených šípů. Kuráre působí, až když je vstříknuté, takže ho lze tak jako hadí jed spolknout bez nějakých neblahých důsledků. Když si Lenin prostudoval efekt kuráre, dospěl k dalekosáhlému plánu. Jed pokládal za psychologicky odstrašující nástroj odklizení nepřátel, který navíc dává velice hlasitě a jasně na srozuměnou i dalším, že před jeho tichým, ale smrtonosným účinkem není nikdo v bezpečí. V roce 1921 založil hned za rohem obávané Lubjanky Laboratoř číslo 1. Právě tady začala Čeka (pozdější KGB) shromažďovat krajně nevábnou, ovšem na výsost účinnou paletu jedů. Ty se mohly dát do jídla, vstříknout pod kůži atentátníkem v davu nebo vystřelit do nohy z mechanismu ukrytého do deštníku, jak tomu bylo u Georgiho Markova na jedné londýnské ulici v roce 1978. Jak se ukázalo v případech Lenina a jeho údajné atentátnice, pistole a bomby nebyly zdaleka tak spolehlivé – mohly vést jen k letmému doteku smrti –, kdežto dobře připravený jed, podaný určené osobě zblízka, nikdy neselhal a vždy přivodil smrt, která všem nažene strach a vryje se do paměti.

Atentát Kaplanové měl za následek, že laboratoř se utěšeně rozrůstala pod ohavnou rukou dr. Grigorije Majranovského, prvního člověka, jenž si vysloužil přídomek „Doktor Smrt“

- nedal mu ho nikdo menší než sám Stalin. Majranovskij, podléhající přímo Stalinově pravé ruce Lavrentiji Berijovi, vyráběl několik vysoce účinných jedů na bázi kuráre, talia a ricinu – všechny měly způsobovat bolestivou smrt. U některých, skrytěji působících měly u obětí vznikat příznaky selhání srdce, pokud si Kreml přál, aby ho nikdo nemohl z jejich zkázy vinit. V letech 1930 až 1945 byly všechny běžně zkoušeny na vězňích v Lubjance, ale když zasedali Sověti u soudu v Norimberku, tyto experimenty byly pozastaveny, aby náhodou něco o nich neproniklo na veřejnost. Pokládalo se tudíž za nevhodné, aby z tohoto postupu byli obviňováni nacisté, kteří své zločiny prováděli v mnohem větším měřítku. Stalin zemřel v roce 1953 na náhlé mozkové krvácení po pitce za účasti Beriji, na něhož padlo vážné podezření, že použil něco z „laboratoře Kaplanové“, aby navodil uvedený stav. V každém případě se Berija ihned pokusil uchvátit moc, ale skončil s kulkou v hlavě. Majranovskij byl obviněn z poněkud eufemisticky nazvaného zločinu shromažďování nebezpečných chemických látek v nezabezpečených podmínkách. Měl dost rozumu, aby při vlastním procesu držel jazyk za zuby a bez odporu přijal desetiletý trest ve Vladimirovské věznici. Když ho v roce 1961 předčasně propustili, pokusil se zavděčit i nové vládě v čele s Chruščovem. Napsal mu osobní dopis, v němž ho požádal o přiměřené postavení. Pobyť ve vězení Majranovskému možná natolik zatemnil zdravý rozum, že zapomněl, s jakým úděsným režimem má co do činění – ve snaze dosáhnout naprostého omilostnění Chruščovovi připomněl předchozí „důvěrné“ služby, které on a jeho „léky“ vykonali. Dva dny poté, co byl jeho dopis doručen do Moskvy, byl nalezen mrtvý. Příčinou smrti bylo „srdeční selhání“.

Lenin se odhodlal k vynětí kulky z hlavy. Operace, vykonaná v dubnu 1922 německými chirurgy, přivedla řadu

mrtvičných záchvatů, které ho nakonec v lednu 1924 sklátily do hrobu. Lze tedy konstatovat, že jeho atentátník – ať už jím byl kdokoli – ho nakonec přece jen dostal. Co se týče Sverdlovovy smrti, ta zůstává do jisté míry záhadou, protože Kreml ji nadále považuje za státní tajemství. Ví se, že ho dostihla 16. března 1919, kdy – jak praví oficiální verze – se stal jednou z nesčetných obětí pandemie španělské chřipky, která po první světové válce řádila po celém světě. Podle neoficiálních zdrojů se v noci 16. března ocitl v témže Michelsonově závodě na dalším vzrušeném mítinku s dělníky a při jednom obzvlášť vášnivém bodu debaty dala jedna účastnice najevo nesouhlas s jeho vývody tím, že ho praštila po hlavě hasákem – na místě bylo po něm. Kaplanová by se určitě smála.

– ZABTE VŮDCE! –

Uctívá pozornost věnovaná nezdařenému atentátu, který spáchal Claus von Stauffenberg, aby Hitlera svou bombou vysvobodil z pozemského trápení, vtiskla většině lidí dojem, že to snad byl jediný pečlivě připravený pokus zabít Hitlera. Ale před operací „Valkýra“, jak tuto akci nazývají historikové, se o to pokusili mnozí. Ostatně Stauffenberg nebyl ani poslední. Hitler rozhodně nebyl oblíbená postava – dokonce ani ve své vlasti –, ale někteří lidé tohoto muže malé postavy bezděčně před vrhači bomb chránili. Plukovník Brandt to udělal dokonce dvakrát.

Prvním atentátníkem byl Johann Georg Elser (1903–1945), tesař z Hermaringenu v jihozápadním Německu, který sice koketoval s komunistickou stranou, ale také tvrdil, že se stal antinacistou z morálních pohnutek. Někdy v červenci 1939 sdělil přátelům a rodině, že hodlá strávit určitý čas v jednom náboženském útulku ve Švýcarsku. Místo toho odjel vlakem do Mnichova, kde měl v úmyslu vyhodit do povětří Hitlera, až bude pronášet svůj každoroční projev v Občanském pivovaru na památku nezdařeného pivnicového puče z 8. listopadu 1923. Elser do krajnosti využil svého tesařského umění a stal se v pivovaru stálým hostem, aby se tam mohl o zavírací hodině schovávat do kredence a pak z ní během noci zase vylézat. V průlezu v podlaze vysekával a zpevňoval

dutinu, kterou se dostával ke sloupu za řečnickým pultem, do něhož chtěl vložit nálož. Válka, které se tak děsil, opravdu 1. září vypukla. Mezitím již Elser svůj úkol dokončil: vyhloubil prázdný prostor v jádru pilíře, takže mohl umístit bombu ve výši Hitlerovy hlavy.

Vedou se spory o čase, kdy byla nastavena rozbuška a kdy přesně Hitler odešel ze scény. Podle Elsera byla nastavena na 21 hodin 20 minut – v té době Hitler zpravidla dospěl do finále každoroční tirády s penou u úst, ale z různých uváděných důvodů právě onoho večera svůj projev zkrátil, takže z řečnického místa odešel přinejmenším deset minut před explozí. Místo aby jako obvykle zůstal na oslavu mezi přítomnými, houf uniformovaných rabiátů ho spěšně odvedl nadšenými davy ven z budovy. Podle stanoveného programu měl být projev mnohem delší a měl vzniknout náležitý časový úsek na obligátní výkřiky „Sieg heil!“, než Hitler sejde z pódia, aby pohovořil a potřásl si rukou se „starými bojovníky“ z roku 1923. Oficiální vysvětlení chvatně zkrácené akce pravilo, že se vinou mlhy musely zrušit všechny lety do Berlína, a jelikož Hitler musel vyřídit neodkladné záležitosti, velice spěchal, aby nezmeškal poslední vlak domů. Je známo, že Hitler měl neustále k ruce vlaky, letadla a automobily, připravené k odjezdu, a tak toto vysvětlení vzbudilo nemalé pochyby. Stejně podezřele působilo pozdější oznámení, že Elser byl zatčen na švýcarských hranicích asi půl hodiny předtím, než bomba vybuchla – zabila osm osob a zranila několik desítek dalších, mimo jiné otce Evy Braunové – a že už putoval k výslechu do ústředí gestapa, než byla zpráva o incidentu zveřejněna. Jako novinář v Berlíně tehdy působil William L. Shirer (1904–1993), autor *Vzestupu a pádu Třetí říše* z roku 1960. Jeho deníkový záznam z 9. listopadu 1939 uvádí:

Dvanáct minut poté, co Hitler a všichni významní straničtí předáci odešli včera večer z Občanského pivovaru v Mnichově, devět minut po deváté večerní, otřásl sálem pumový výbuch. Zabil sedm osob a zranil třiasedesát. Bomba byla umístěna do sloupu přímo za pultem, odkud předtím hovořil Hitler. Kdyby zůstal ještě o dvanáct minut a jednu vteřinu déle, určitě by ho to zabilo. Místo, na němž stál, zasypala dvoumetrová suť.

Zatím nikdo neví, kdo to udělal. Nacistický tisk huláká, že to byli Angličané, britská tajná služba! Dokonce z tohoto činu viní Chamberlaina. Většina z nás si myslí, že to zavání dalším požárem Říšského sněmu. Hitler a všichni ostatní nejvyšší pohlaváři zůstávali obvykle po projevu na místě, aby s druhy z puče klábosili o starých časech a nasávali pivo. Včera večer z budovy horempádem pelášili, takže obyčejní staří kamarádi museli chlastat sami.

Pokus o „atentát“ nepochybně semkne veřejné mínění za Hitlerem a podnítí nenávist k Anglii. Je zajímavé, že oficiální nacistické noviny Völkischer Beobachter byly dnes jediným ranním deníkem, který tuto zprávu otiskl. Jeden přítel mě o této novině telefonicky zpravil, právě když jsem o včerejší půlnoci dokončil vysílání, ale všichni němečtí rozhlasoví představitelé a cenzoři ji dementovali. Tvrdili, že je to pošetilá báchorka.

Sturmbannführer Alfred Naujocks (1911–1966), vždy připravený do akce, už 10. listopadu odjel do dosud neokupovaného Nizozemska, aby unesl dva britské agenty, o nichž se vědělo, že působí u hranic. Při akci, jež vešla dějin jako „incident z Venlo“, Naujocks odvedl kapitána Sigismunda Payne Besta a majora Richarda Stevense do Německa, kde je obvinili, že Elsera řídili. Zakrátko ho následovali do koncentračního tábora v Sachsenhausenu a odtamtud do Dachau. Shirer nebyl jediný, kdo usoudil, že byl celý incident zinscenovaný, přičemž Elser – ať již vědomě či bezděčně – byl pouhou nacistickou loutkou, za jejíž nitky tahal Himmler, možná jednající

s Hitlerovým vědomím a povolením, anebo bez něho. Ať již byly pumový atentát v Občanském pivovaru a následné svalení viny na nohsledy britské vlády naplánovány nebo ne, německý národ se opravdu semkl proti Britům, kteří se pokusili zabít jejich milovaného Vůdce. Nacistům navíc nahrálo do karet to, že mohli postavit na pranýř Nizozemce, poněvadž ochotně poskytovali přístřeší protiněmeckým aktivistům, takže si vyloženě říkali o vpád, který pak brzy nato i nastal. Zdaleka nejpozoruhodnější je skutečnost, že Elser, Payne Best a Stevens byli v koncentračních táborech ponecháni naživu, místo aby se houpali na řeznických hácích, což byl tradiční osud těch, kdo na sebe přivolali Vůdcův hněv. U Elsera je obzvlášť nápadné, že místo aby pořádně trpěl za svůj čin, podle všeho požíval v táborech zvláštní výsady. Mohl chodit v civilním oděvu a dostal prostorné ubytování, slušnou stravu a tolik cigaret a lahví s alkoholem, kolika se mu zachtělo. Navíc měl přístup i k jiným „tělesným rozkoším“. Bylo mu také povoleno mít ponk a tesařské nástroje, aby se měl čím zabavit.

V chaosu provázejícím závěr války je těžké vystopovat Stevense, ale Payne Best (1885–1978) určitě přežil – napsal totiž v roce 1950 knihu *Incident z Venlo*. V ní podává svědectví o Elserově prominentním věznění, trvajícím až do 9. dubna 1945, kdy ho údajně vyvedli ven a na Himmlerův příkaz zastřelili. I když je pravda, že Himmler v závěrečných týdnech války opravdu „uklízел“ některé „nevyřešené případy“, zdaleka ne všichni uznávají tvrzení, že Elser zemřel takovýmto způsobem. Tady není místo zkoumat labyrint konspiračních teorií, takže ti, kdo o to mají zájem, mohou sami propátrat internet při zadání „Elser – údajně popravený v Dachau při náletu“ a doklikat se až k velice podrobnému článku v rámci webové stránky Dachau Scrapbook. Jsou tam i vzpomínky Payne Besta a dalších, například pastora Martina Niemöllera, kteří

byli přesvědčeni, že Elser byl v lepším případě nacistickou loutkou a v horším ochotným hráčem jedné frašky.

Většina z přibližně dvaceti atentátů na Hitlera byla spáchána jeho vlastními generály, kteří podle všeho tolik dychtili po tom, aby se ho zbavili, až je to zázrak, že to všechno přežil. Byly vypracovány různé plány, jež pak osud zmařil, ale v roce 1943 už měli členové skupiny Schwarze Kapelle, jak byli spiklenci z nejvyšších kruhů známi, až po krk svého břídičského a stále nevyzpytatelnějšího vůdce. Když se polní maršál von Kluge dozvěděl, že ho má Hitler 13. března navštívit ve Smolensku na východní frontě, spolu s generálmajorem Henningem von Tresckow (1901–1944) se rozhodl, že Vůdce se už do Berlína nevrátí. Zavrhlí plány, že by mohli Hitlera sprovodit ze světa, až bude s nimi jíst polévku, a tak klidně povečeřeli. Potom všem popřáli šťastnou cestu, zejména plukovníkovi Heinzovi Brandtovi, jemuž dali dárkové balení, do něhož ukryli bombu, a sdělili mu, že je to několik lahví Cointreau pro generálmajora Helmuta Stieffa v Berlíně. Brandt převzal balíček a v domnění, že by obdarovaný uvítal, kdyby byl jeho obsah při dodání pěkně vychlazený, na poslední chvíli se rozhodl, že si ho nevezme s sebou do kabiny, ale že ho uloží do zavazadlového prostoru, kde se tento likér nejen výtečně vychladil, ale také zmrzla kyselina v časovém spínači, což zmařilo detonaci. Když do Smolenska dorazila zpráva o Hitlerově bezpečném přistání v Berlíně, Tresckow musel ihned odletět za svým balíčkem, aby ho vyměnil právě včas, než ho otevře Stieff.

Podruhé Brandt zhatil plány spiklenců při proslulejším Stauffenbergově atentátu z 20. července 1944. Právě on totiž nohou narazil do aktovky s bombou a odstrčil ji za těžkou nohu stolu, která pak Hitlera ochránila při výbuchu. Vůdce zasypaly úlomky a exploze mu viditelně servala kalhoty a blůzu, takže zůstal ohromeně stát ve spodním prádle, zatímco

mu z vlasů stoupal dým; Brandt měl menší štěstí – přišel o obě nohy a pár dní nato zemřel.

Je nutné uvést, že to, jak Tom Cruise zobrazil von Stauffenberga ve filmu *Valkýra* z roku 2008, pouze podpořilo velice rozšířený mýtus, že členové Schwarze Kapelle reprezentovali „nacistické, leč slušné Německo“, že to byli zkrátka veskrze dobří lidé, kteří se vesměs postavili proti brutálním zvěřstvům Hitlera a jeho houfu cvoků. Cruisův von Stauffenberg se mnohokrát hrozí osudu Židů a masového vraždění války obecně a oplakává je. Ale ve skutečnosti tento člověk mohl mít stěží dva postoje k Židům – k „chátře“ likvidované po milionech. Po vpádu do Polska napsal manželce, že Poláci jsou „židovská a míšenecká chamrad“, která nezasluhuje nic jiného než „život pod knutou“. Také pronesl výrok, že kdyby je pochytili na otrockou práci, vykonali by zázrak pro německé hospodářství. Von Stauffenbergovi jako povýšenému německému šlechtici na Hitlerovi nejvíc vadilo to, že to byl obyčejný malý člověk, který válku úplně pokazil. Úděsný počet obětí, jež měl konflikt na svědomí, představoval pro členy Schwarze Kapelle pouhou položku na straně ztrát. Někteří z nich se z nadšení dopouštěli skutků, které by je kvalifikovaly jako válečné zločince, takže pochybná představa, že toužili zbavit svět zla zosobněného Hitlerem, se hodí leda na stříbrné plátno. Pokud by to byla vskutku jejich vznešená pohnutka, každý z nich ho mohl při bezpočtu příležitostí střelit do hlavy, jenže oni nejen dychtili po tom, aby byl Hitler po smrti, ale také se chtěli uchovat naživu, aby se pak chopili moci. Představitelé Schwarze Kapelle vedli již v roce 1943 rozhovory s Američany prostřednictvím jiného bezpříkladného hrdiny, Hanse Bernda Gisevia (1904–1974), který jako jediný aktér červencového spiknutí tuto akci přežil.

Po stalingradském debaklu koncem roku 1942 Schwarze Kapelle už vůbec nepochybovala o tom, jak válka skončí, a tak

přes Vatikán navázala kontakt s druhou stranou. Jakmile bylo zřízeno přímé spojení s Američany, hlavní kanál udržoval v chodu diplomat a zpravodajský důstojník Gisevius. Admirálu Canarisovi – ve Schwarze Kapelle hrál „první housle“ – se podařilo ustanovit ho vicekonzulem v Bernu, kde náhodou bylo ústředí Allena Dullese (1893–1969), vedoucí postavy nedávno vzniklého Úřadu strategických služeb (OSS), přeměněného v roce 1947 na CIA. Dulles zřetelně naznačil, že nikdo nehodlá zasednout za jednací stůl s Hitlerem – dokud bude on nebo kdokoli jemu podobný v čele Německa, válka potrvá, i kdyby mělo být Německo bombardováním sraženo nazpět až do doby kamenné. V úvahu by přicházela jedině bezpodmínečná kapitulace. Právě Dullesův pevný postoj v této záležitosti podnítil Schwarze Kapelle, aby zosnovala atentát na Hitlera, Himmlera, Göringa a několik dalších; kdyby Dulles vyjádřil americkou ochotu zasednout s Hitlerem k jednání o míru s čestným výsledkem pro Německo, Schwarze Kapelle by kolem toho strašlivého malého člověka postavila takovou ocelovou zeď, že by mu nikdo z těch, kdo chovali uvedené úmysly, nemohl zkřivit na hlavě ani vlas. Dulles vlastně na Hitlerově hlavě vyznačil terč a tahal za nitky Schwarze Kapelle, takže její členové neměli na vybranou – museli přikročit k činům. Dulles s Giseviem byli natolik opatrní, že pořádali jen minimum osobních schůzek, protože Bern se hemžil německými špiony. Osobou vybranou k prostřednictví byla „čínorodá“ – jak bychom ji kladně nazvali – Mary Bancroftová (1903–1997). Tahle znuděná intelektuálka si totiž zřejmě vzala do hlavy ztřeštěný nápad, že si bude zahrávat se špionáží. O Bancroftové se moc dobře vědělo, že jí nejsou vůbec cizí rozkoše ložnice – spávala již s Dullesem, když ji poslal sledovat Gisevia jako prostředníka. Zakrátko přecházela z postele jednoho do postele druhého z této dvojice, ovšem i s dopisy a posledními informacemi z Německa.